

Негативні явища та прояви, що впливають на безпеку діяльності правоохоронних органів та особисту безпеку їх співробітників

Анатолій СУББОТ,
професор кафедри спеціальних дисциплін
та організації професійної підготовки
Національного університету державної
податкової служби України,
кандидат педагогічних наук, доцент

28

У сучасних умовах розвитку суспільства досить важко усунути фактор небезпеки із професійної діяльності співробітників правоохоронних органів. Ураховуючи її спрямованість на охорону правопорядку та боротьбу зі злочинністю, професійний ризик завжди був і є її складовим елементом. У цих умовах особливого значення набувають вивчення та аналіз сукупності причин, що зумовлюють небезпечність правоохоронної діяльності й можливі її наслідки для правоохоронців, а також визначення можливостей суспільства й держави з їх мінімізації, компенсації та корекції.

Є. Арустамов пише: «Більшу частину часу активної життєдіяльності людини становить цілеспрямована професійна діяльність, здійснювана в умовах конкретного виробничого середовища, яка в разі недотримання нормативних вимог може негативно вплинути на її працездатність і здоров'я» [1, с. 13]. Співробітники правоохоронних органів є особливою категорією працюючих громадян і потребують дієвіших заходів для гарантування безпеки їхньої діяльності. Такий висновок можна зробити на основі аналізу негативних явищ і проявів, що впливають на безпеку діяльності правоохоронних органів та особисту безпеку співробітників.

Насамперед вважаємо за доцільне умовно розділити негативні явища та прояви, що впливають на особисту безпеку співробітників та як наслідок — на правоохоронну систему загалом, на об'єктивні (що не залежать від волі суб'єкта) та суб'єктивні. Це дасть змогу з'ясувати причини їх виникнення й можливі шляхи подолання.

Домінуюча причина, що негативно впливає на стан захищеності співробітників, прихована в специфіці діяльності правоохоронних структур, яка має чітко виражений державно-владний, авторитарний характер, здійснюється в офіційному порядку від імені держави, котра делегує їм право на застосування специфічних заходів адміністративного впливу, що зазвичай не використовуються іншими органами виконавчої влади. Аналіз спеціальної літератури [2; 3] дає змогу виокремити такі складові професії працівника правоохоронних органів: сувора правова регламентація професійної діяльності; наявність у працівника владно-розпорядчих повноважень; процесуальна самостійність; висока екстремальність, емоційність службово-трудова діяльність; широке коло суб'єктів спілкування; нестандартний, творчий, часто конфліктний характер служби й праці; постійні зміни умов службово-трудова діяльності. Цілі, функції та завдання правоохоронних органів, вимоги, що висуваються до правоохоронців, зумовлюють виникнення під час службово-трудова діяльності небезпечних факторів, які знижують безпеку працівників. Під час службової діяльності співробітнику доводиться діяти в умовах, які відчутно впливають на стан його здоров'я, життя, рівень працездатності та якість виконання поставлених завдань. У діяльності правоохоронців надзвичайно часто виникають обставини, що створюють значні труд-

нощі в роботі й водночас вимагають від них як представників влади швидких, точних та безпомилкових дій.

Доцільно наголосити, що діяльність працівників правоохоронних органів переважно пов'язана з ризиком для життя та здоров'я і здійснюється в складних, а досить часто й в екстремальних умовах, що значною мірою впливає не тільки на результати виконання завдань, а й на особисті якості людини.

Важливо, що наслідком дії багатьох негативних стресових факторів, пов'язаних із службово-трудова діяльністю працівників правоохоронних органів, є не лише зниження їх особистої безпеки, а й професійна деформація. Зниження рівня безпеки діяльності працівників і виникнення в них професійної деформації — це проблеми, які заважають підвищенню ефективності функціонування органів правоохоронної системи України. Професійна деформація співробітників правоохоронних органів знижує показники безпеки їхньої діяльності і навпаки. Так, до стресових факторів, що зумовлюють виникнення й розвиток професійних деформацій, у літературі відносять: стан здоров'я, низький рівень соціального захисту, фінансові проблеми, відсутність нормальних умов роботи, несправедливе ставлення керівництва, невлаштованість побуту, недосконалість законодавства, ненормований робочий день, низьку кваліфікацію, посягання на особу працівника та його власність [4, с.153–155]. Є. Кін зазначає, що на першій стадії професійної деформації спостерігаються неістотні зміни особистості працівника: недбале й пасивне виконання своїх обов'язків, недисциплінованість, втрата професійної мотивації до роботи, підозрілість, перевищення владних повноважень, зловживання службовим становищем. На другій стадії відбуваються зміни особистості працівника не лише на кількісному, а й на якісному рівнях. У нього проявляється упереджене ставлення до об'єкта своєї діяльності, формується негативне ставлення до керівництва й нормативних приписів, прагнення до застосування каральних заходів впливу [5, с. 165]. О. Мартиненко зазначає, що професійна деформація працівників правоохоронних органів залежить від сили деформуючого впливу багатьох детермінант. Однією з передумов деформації особистості правоохоронця є стресові фактори, які безпосередньо впливають на його морально-психологічну стійкість. «Якщо та чи інша категорія стресових факторів діє протягом тривалого періоду або має підвищену інтенсивність, імовірні такі наслідки професійної деформації, як дратівливість, байдужість, відсутність ініціативи, звуження кола інтересів, зниження професійної активності» [4, с. 151]. Є й зворотний зв'язок: усунення факторів, які знижують рівень безпеки діяльності працівників правоохоронних органів, є передумовою нормальної ефективної діяльності останніх.

Говорячи про об'єктивні фактори та прояви, що негативно впливають на захищеність правоохоронних органів та їхніх

співробітників, слід згадати про умови праці останніх. Так, право працівника на безпечні умови праці має насамперед конституційний характер. У ст. 43 Конституції України прямо зазначається, що кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. Основними міжнародно-правовими актами у сфері регламентації вимог безпеки та здоров'я під час трудової діяльності є: Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Європейська соціальна хартія (переглянута), де встановлюється обов'язок держав щодо визнання права кожного на справедливі й сприятливі умови професійної діяльності, включаючи, зокрема, умови праці, що відповідають вимогам безпеки та гігієни. Крім того, основним критерієм захищеності будь-якої організації є критерій захищеності її співробітників. Власне, списки виробництв, професій і посад працівників, робота яких пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням або виконується в особливих природних географічних і геологічних умовах та умовах підвищеного ризику для здоров'я, що дає право на щорічну додаткову відпустку за особливий характер праці, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1997 року. Законодавче закріплення переліку такої категорії працівників свідчить про важливість створення особливої концепції з додержання належного стану їх особистої безпеки під час виконання професійних обов'язків. Слід зазначити, що посилена увага з боку держави до осіб, діяльність яких пов'язана з підвищеним ризиком, безперечно, є позитивною практикою. Та, незважаючи на всі переваги, затверджені списки, на наш погляд, усе-таки недосконалі. Так, невіднесення до професій, пов'язаних із підвищеним ризиком, правоохоронців, є істотним недоліком, що потребує виправлення [6, с. 235].

Такий висновок можна зробити, назвавши причини, що слугують основою для подальшої класифікації і віднесення співробітників організації до категорії таких, що працюють в умовах підвищеного ризику: робота в несприятливих географічних та геологічних умовах; робота, пов'язана з екологічною та хімічною небезпеками; особливі санітарно-гігієнічні умови праці; робота, пов'язана з підвищеною імовірністю травматизму або ж іншими загрозами для життя та здоров'я; напружена робота з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням; діяльність, пов'язана з постійними стресами. З переважною більшістю цих умов якраз і пов'язана повсякденна робота співробітників правоохоронних органів. Підвищена небезпека в діяльності правоохоронців зумовлена специфікою службових обов'язків, що зазначені в «Переліку робіт з підвищеною небезпекою», затвердженому наказом Держнаглядохоронпраці 26.01.2005 року. Згідно з цим документом робота з підвищеною небезпекою – робота в умовах впливу шкідливих та небезпечних виробничих чинників або така, де є потреба в професійному доборі чи пов'язана з обслуговуванням, управлінням, застосуванням технічних засобів праці або технологічних процесів, що характеризуються підвищеним ступенем ризику виникнення аварій, пожеж, загрози життю, заподіяння шкоди здоров'ю, майну, довкіллю. Водночас ст. 2 Закону України «Про охорону праці» від 14.01.1992 року встановлює сферу дії закону, що «поширюється на всіх юридичних та фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, та на всіх працюючих».

У ст. 13 цього закону зазначається, що «роботодавець зобов'язаний створити на робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці». Це положення є досить актуальним, адже умови праці істотно впливають на фізичний, психологічний і моральний стан працівників правоохоронних структур. Стресові ситуації, високі навантаження, поранення чи загибель людей, застосування вогнепальної зброї, спецзасобів і силових прийомів, ненормований робочий день, відсутність часу на відпочинок призводять до появи в багатьох працівників шкідливих звичок, стійких порушень настрою, змін характеру, поведінки тощо.

Нормований робочий час і час відпочинку працівників правоохоронних органів є однією з основних умов їх нормальної діяльності. Внаслідок неналежної організації цих складових знижується працездатність працівника, а надалі – й ефективність діяльності підрозділу. Правове регулювання робочого часу в демократичній державі спрямоване на охорону праці й установа м іри праці, яка необхідна для суспільства на даному етапі його розвитку. Понадурочна робота, як правило, не допускається. Проте у виняткових випадках, передбачених законодавством, роботодавець може вдаватися до її застосування. Проблема в тому, що не розроблено чіткого механізму обліку понадурочних робіт у системі правоохоронних органів, що неабияк ускладнює процедуру їх відшкодування. З огляду на це доцільно передбачити правовий механізм обліку службового часу правоохоронців, аналогічний тому, що існує для загального кола суб'єктів трудових відносин. Це дасть змогу законодавчо визначити й закріпити межі службового навантаження правоохоронців та, як наслідок, підвищити їх зацікавленість у якісному виконанні службових обов'язків.

Уже досить тривалий час лишається на низькому рівні матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів. Бюджетне фінансування централізованого військового та матеріально-технічного забезпечення правоохоронних структур України постійно залишається на недостатньому рівні. Реалії сьогодення такі, що розраховувати на 100-відсоткове задоволення запитів правоохоронних органів просто неможливо.

Матеріально-технічне забезпечення діяльності правоохоронних органів передусім залежить від фінансових можливостей держави, нерозривно пов'язане із загальним станом забезпечення потреб народного господарства в сировині, матеріалах, обладнанні та інших видах виробничо-технічного призначення, які належать до засобів виробництва [7, с. 224]. Центральні апарати правоохоронних органів під час підготовки пропозицій до державного бюджету, а також розподілення власного бюджету враховують таке: кількість працівників із необхідним рівнем освіти й ступенем підготовки, яка відповідає обсягу роботи; видатки на придбання та утримання будівель, транспорту, озброєння, форменого одягу, засобів зв'язку, оргтехніки тощо; видатки на грошове утримання працівників, що має відповідати реальному прожитковому рівню для того, щоб служба в У сучасних умовах розвитку суспільства досить важко усунути фактор безпеки із професійної діяльності співробітників правоохоронних органів. Ураховуючи її спрямованість на охорону правопорядку та боротьбу зі злочинністю, професійний ризик завжди був і є її складовим елементом. У цих умовах особливого значення набувають вивчення та аналіз сукупності причин, що зумовлюють небезпечність правоохоронної діяльності й можливі її наслідки для правоохоронців, а також визначення можливостей суспільства й держави із їх мінімізації, компенсації та корекції. правоохоронних органах була привабливою для кваліфікованих фахівців; видатки на соціальний захист співробітників (можливість отримання житла, загального і санаторно-курортного лікування тощо); видатки на навчання й перепідготовку персоналу; видатки на науково-дослідну роботу тощо. Однак урядом держави не враховуються видатки на виконання конкретних завдань, що покладені на різні правоохоронні органи. Отже, питання фінансування правоохоронців є вкрай важливим. Його вирішення потребує істотної підтримки з боку держави, адже виконання покладених на них обов'язків у сфері захисту прав, свобод та законних інтересів громадян певною мірою залежить від рівня захищеності їх самих [8].

Стає очевидним, що перша група негативних явищ та проявів [8], які впливають на безпеку діяльності правоохоронних органів та особисту безпеку їхніх співробітників, пов'язана з особливостями правозахисних цілей, функцій, завдань правоохоронних органів та умов, у яких ця діяльність відбувається. Щодо суб'єктивних факторів та проявів, які негативно впливають на стан безпеки право-

охоронців, то ця група є похідною від першої і прямо пов'язана з професійною діяльністю працівників, їх умінням поводитися в тій чи іншій ситуації. Діяльність співробітників правоохоронних органів нерозривно пов'язана з реалізацією владних повноважень, із необхідністю застосовувати у визначених випадках заходи державного примусу. Влада, яка їм надана, зумовлює підвищену відповідальність за наслідки прийнятих рішень та здійснених дій. Для успішного подолання різного роду протидії необхідні навички, щоб діяти в екстремальних умовах, уміння протистояти негативним впливам, мати тверду переконаність у соціальної значущості обраної професії.

Крім того, до працівника правоохоронних органів висуваються вимоги, яким потрібно неухильно відповідати: вірність вищим моральним принципам і державі; ставити державні інтереси вище за індивідуальні, приватні інтереси; постійна готовність виступити на захист Конституції та законів України; ніколи не порушувати положень складеної присяги працівника органів внутрішніх справ на вірність державі й не відмовлятися від виконання законних обов'язків за своєю посадою; дотримуватися режиму роботи та коректності у спілкуванні з громадянами й колегами; створювати діловий імідж державного службовця правоохоронних органів; запобігати зловживанням службовим становищем, корисливій або іншій особистій зацікавленості; виваженість висловлюваних суджень та управлінських рішень, які приймаються. В умовах постійного виконання складних завдань, які стоять перед співробітниками правоохоронних органів, досить часто буває важко зберігати самоконтроль, почуття впевненості в собі, пам'ятати про службову етику. Адже діяльність співробітника правоохоронних органів відбувається в умовах високої емоційної напруженості, екстремальності, стресу. З другого боку, працівник зобов'язаний у будь-який спосіб уникати нестандартних ситуацій, не допускати виникнення конфліктів, які можуть становити загрозу власному життю та здоров'ю.

Отже, успішна службова діяльність працівників органів можлива за наявності багатьох умов. Однією з них є впевненість у надійному захисті з боку держави їхніх прав, свобод, інтересів та обов'язків і як громадян даної держави, і як осіб, що здійснюють функції державного

органу. Відсутність морального задоволення роботою, її організацією, умовами, оплатою, відсутність упевненості у правовій та соціальній захищеності стають у наш час головними причинами відпливу кваліфікованих працівників з апаратів правоохоронних органів. Справді, організація має низку обов'язків перед працівником, яких вона нині належно не виконує. І річ не тільки і не так у низькій заробітній платі, специфічних умовах роботи, як у її характері та змісті, відчутті правової та соціальної захищеності працівників, підвищенні їх службової кваліфікації. Адже не можна не погодитися із таким висновком: що привабливішою для працівників із точки зору задоволення їхніх потреб та інтересів є організація, то вірогіднішою є її ефективне функціонування. □

Джерела

1. Безопасность жизнедеятельности: Учебник / Под ред. Е. Арустамова. — М.: Издательский дом «Дашков и К», 2001. — 678 с.
2. Андросюк В., Казміренко Л., Медведєв В. Професійна психологія в ОВС. Загальна частина: Курс лекцій. — К.: УАВС, 1995. — 111 с.
3. Бандурка А., Бочарова С., Землянська Е. Юридическая психология. — М.: Юрид. лит., 1991. — 464 с.
4. Мартыненко О. Профессиональная деформация сотрудников ОВД: роль стрессовых факторов // Вісник Університету внутрішніх справ. — 1999. — № 8. — С.151–155.
5. Кин Е. Профессиональная деформация сотрудника ОВД, пути и средства её профилактики и устранения // Вісник Університету внутрішніх справ. — 1999. — № 8. — С.164–166.
6. Суббот А. Теоретико-правові основи безпеки діяльності організації та її працівників // Держава і право. — 2012. — Вип. 55. — С. 232–238.
7. Ільницький М. Організація фінансового та матеріально-технічного забезпечення органів внутрішніх справ України // Форум права. — 2009. — № 1. — С. 222–229.
8. Демський О., Шишук О. Голодна жebraчка-міліція справді небезпечна для суспільства // Віче. — 2011. — № 21. — С. 22–24.

30

Основные результаты имплементации «Государственной программы социально-экономического развития регионов Азербайджанской Республики (2004–2008 годы)»

ЭЙЮБОВ Кямран Юсиф оглы

После восстановления государственной независимости Азербайджанской Республики объективной необходимостью стала трансформация общественно-политической и социально-экономической систем страны для формирования независимой национальной экономики, основанной на строительстве демократии и свободных рыночных отношений. Начиная с 1991 года, государственное правительство должно было не просто

выстроить новое демократическое, правовое, светское государство, но и быстро осуществить переход к рыночной экономике, обеспечить территориальную целостность страны (разрешение Нагорно-Карабахского конфликта с Арменией. — Авт.) и, главное, улучшить социально-экономическое благосостояние населения.

Уже в первые годы независимости одним из основных средств преодоления экономических и социальных